

Dennis Meadows sistemski mislilac, doktor znanosti sa MIT-a i nositelj četiri počasna doktorata europskih sveučilišta. U karijeri je vodio 3 istraživačka instituta: MIT, Dartmouth College i New Hampshire University Research Institute. Predavao je u 50 zemalja širom svijeta. Autor je i koautor desetak knjiga u kojima je pisao o znanosti sustava i održivom razvoju.

Donella Meadows, doktor znanosti sa Harvarda, osnivač je Sustainability Institute, sistemski mislilac i novinar. Dugi niz godina predavala je na Dartmouth College i pisala kolumnu *The Global Citizen* koja joj je 1991. godine donijela nominaciju za Pulitzerovu nagradu. Preminula je 2001. godine.

Jorgen Randers je predsjednik emeritus Norwegian School of Management.

Održiva budućnost - 2. dio

Dennis Meadows, Donella Meadows, Jorgen Randers

Vizija

Vizija se odnosi na maštanje, zamišljanje... U prvom trenutku takvo je maštanje općenito da bi već u sljedećem ono postalo sve specifičnija slika stvarnosti koju želimo ostvariti. Vizija podrazumijeva zamišljanje situacije koju zaista želimo ostvariti, a ne one koja nam je nametnuta, za koju smo odgojeni i koju smo naučili očekivati. Stvaranje vizije podrazumijeva napuštanje ograničenja "ostvarivog" i usmjeravanje uma prema najplemenitijim i najuzvišenijim snovima koje čujemo u sebi.

Neki su ljudi, pogotovo oni mlađi, sudjeluju u stvaranju vizije s entuzijazmom i lakoćom. Drugi ljudi taj proces smatraju zastrašujućim i bolnim, jer predivna slika onog što bi moglo biti čini ono što jeste još teže podnošljivom. Neki ljudi nikad javno ne obznanjuju svoje vizije iz straha da ih se ne proglasi "nerealnima". Takvi će ljudi teško, ako uopće, prihvatiti ideje ovoga teksta. Treći su prošli kroz teška iskustva i jedino što danas mogu i žele je objasniti kolegama i znancima razloge zbog kojih su vizije općenito neostvarive. Razumijemo ih, skeptici su društvu također potrebni. Njihova je uloga disciplinirati vizionare.

Zbog skeptika je potrebno odmah istaknuti da autori ovoga teksta ne vjeruju da vizija sama po sebi može išta promijeniti. Vizija je beskorisna bez djelovanja, jednako kao i djelovanje bez vizije. Vizija djelovanju daje usmjerenost i snagu, apsolutno je neophodna u vođenju i motiviranju... još i više, zajednička vizija nastala u umovima pojedinaca i grupa zaista dovodi do stvaranja novih sustava.

Navedenu tvrdnju potrebno je doslovno shvatiti: **vizija zaista stvara nove sustave**. Unutar ograničenja prostora, vremena, materije i energije, ljudska vizionarska nastojanja mogu stvoriti ne samo nove informacije, nove povratne veze, novo ponašanje, novo znanje i nove tehnologije veći nove institucije, nove fizičke strukture i novu moć ljudskih bića. Ralph Waldo Emerson prepoznao je ovu duboku istinu prije 150 godina:

"Svaka nacija i svaki čovjek trenutno se okružuju živom i neživom tvari koja točno odgovara njihovom karakteru i misaonom aparatu. Promatrajte kako se svaka istina i svaka zabluda, rezultat misaonog aparata pojedinca, "opredmećuju" u zajednicama, zgradama, gradovima, jeziku, ceremonijama ili publikacijama. Promatrajte ideje današnjice... svaka je od njih u nekom obliku utjelovljena u zajednici. Pogledajte ciglu, kedu, kreč i kamenu ploču... i kako su zadobile oblik, ponizne prema velikoj ideji utisnutoj u umovima mnoštva..."

"Slijedi, naravno, da će sitna promjena u čovjeku promijeniti okolnosti u kojima djeluje; sitna promjena u njegovom razmišljanju i odnošenju prema drugim ljudima uzrokovat će znatne promjene vanjskoga okruženja."

Održivo se društvo nikada neće u potpunosti ostvariti ako se prije toga ne kreira poticajna zajednička vizija. Da bi bila poticajna i kompletna takva bi vizija trebala biti stvorena od strane većeg broja ljudi. Kako bi potaknuli čitatelje da se pridruže procesu, iznosimo slike za koje smatramo da bi se dobro uklopile u *Viziju održivog društva* u kojem bi većina željela živjeti. Lista nije konačna, daje tek početne smjernice za nastavak izgradnje i proširivanje:

- održivost, učinkovitost, dostatnost, jednakost, ljepota i zajedništvo kao primarne društvene vrdnote;
- materijalna dostatnost i sigurnost svih članova zajednice, niska stopa nataliteta i stabilna populacija ostvareni pojedinačnom odlukom i društvenim normama;
- rad kojim se ljudi ponose, nasuprot radu bez smisla;
- poticanje pojedinaca da doprinose zajednici svim raspoloživim potencijalima i nagrađivanje za takvo djelovanje; u isto vrijeme, osigurati dostatnost svakome članu zajednice u svakom trenutku, bez iznimke;
- iskreni, uljudni, inteligentni i skromni lideri, više zainteresirani za ispravno obavljanje svog posla, prije nego za njegovo zadržavanje, za služenje zajednici prije nego za pobjedu na izborima;
- gospodarstvo koje služi okolišu, a ne obrnuto... gospodarstvo koje služi kao sredstvo a ne kao cilj;
- efikasan i obnovljiv energetska sustav;
- efikasan sustav recikliranja materijala;
- tehnologije koje reduciraju emisiju i otpad na najmanju moguću mjeru;
- društveni ugovor kojim se zabranjuje emisija i otpad u slučajevima kada se ne mogu apsorbirati prirodno ili nekom tehnologijom;
- obnovljiva poljoprivreda koja koristi prirodne mehanizme za obnavljanje hranjivih sastojaka u zemlji i za zaštitu od bolesti i nametnika; poljoprivreda koja proizvodi obilne količine nezagađene hrane;
- zaštita različitih ekosustava i harmoničan suživot ljudskih bića s tim sustavima;
- različitost, prirodna i kulturalna i ljudsko poštivanje tih različitosti;
- fleksibilnost i inovativnost (društvena i tehnološka), intelektualna izazovnost;
- procvat znanosti, stalno povećavanje domene ljudskog znanja;
- razumijevanje sustava kao neophodni dio obrazovanja;
- decentralizacija ekonomske moći, političkog utjecaja i znanstvene ekspertize;

- političke strukture koje uravnotežuju kratkoročnost i dugoročnost;
- stvaranje političkog pritiska sada u korist naših nasljednika;
- razvijene vještine svih građana i političara u umjetnosti mirnoga rješavanja konfliktnih situacija;
- mediji koji odražavaju raznolikost svijeta i u isto vrijeme ujedinjuju različite kulture relevantnim, ispravnim, pravovremenim, nepristranim i inteligentnim informacijama, predstavljenim u njihovom povijesnom i cjelovitom kontekstu;
- razlozi za življenje i dobro mišljenje o sebi koji nisu utemeljeni na gomilanju materijalnih dobara.

Umrežavanje

Posao ne možemo obavljati bez pripadnosti nekoj od mreža. Većina mreža kojima pripadamo neformalnog su karaktera, niskih ili nepostojećih budžeta, rijetko kada okupljena u neku organizaciju. Iako su gotovo neprimjetne, učinci njihovog postojanja nisu zanemarivi. Neformalne mreže prenose informacije unutar svoje strukture na isti način kao i formalne institucije i često su u tom prenošenju mnogo učinkovitije. Prirodno su staništa novih informacija i mjesto iz kojeg obično nastaju novi sustavi.

Neke od mreža kojima pripadamo lokalnog su karaktera dok su druge internacionalnoga karaktera. Neke su elektroničke, druge zahtijevaju svakodnevne susrete ljudi. Bez obzira na njihovu formu, mreže se uvijek sastoje od pojedinaca koji dijele neke zajedničke interese u nekom području života, koji se drže zajedno, dijele informacije, alate i ideje, koji se međusobno podržavaju, poštuju i cijene. Svrha je mreže jednostavna: podsjetiti članove da nisu sami u svojim nastojanjima.

Mreža nema hijerarhiju, ona povezuje jednake i ravnopravne na temelju slobodne volje i istog vrijednosnog sustava a ne putem prisile, materijalnih poticaja ili društvenih ugovora. članovi mreže znaju da međusobnom suradnjom mogu postići rezultate koje pojedinačno zasigurno ne bi mogli.

Poznata nam je mreža poljodjelaca koji razmjenjuju znanja o organskoj zaštiti od nametnika. Postoje i mreže ekološki osviještenih novinara, "zelenih" arhitekata, informatičara, modelara, dizajnera,

potrošača. Postoje tisuće i tisuće mreža nastalih spajanjem pojedinaca koji dijele istu svrhu. Neke neformalne mreže vremenom postanu toliko angažirane i značajne da se razvijaju u formalne organizacije s uredima i budžetima. No, većina ih nastaje i nestaje prema specifičnoj potrebi. Pojava interneta je znatno olakšala i ubrzala nastajanje i održavanje mreža.

Mreže posvećene održivom razvoju na lokalnoj i globalnoj razini neophodne su za stvaranje održive zajednice koja će biti osposobljena za suživot u skladu s lokalnim ekosustavima i koja neće nadilaziti globalne granice. O lokalnim mrežama malo što možemo reći u ovom tekstu: naše "lokalno" je drugačije od vašeg. Lokalne mreže pomažu u ponovnoj uspostavi osjećaja zajednice i odnosa prema prostoru koje su se u velikoj mjeri izgubile tijekom industrijske revolucije.

Kada govorimo o globalnim mrežama, moramo znati da one nisu posve globalne (iako se nadamo da će to postati). Pristup informacijskim tijekovima jednako je loše distribuiran kao i sredstva za proizvodnju. Tokyo posjeduje veći broj telefonskih priključaka nego cijela Afrika. Razlike su još naglašenije u broju kompjutera, faks uređaja, avionskih veza po glavi stanovnika. No, s tim u vezi, ljudska su mašta i inventivnost još jednom pobijedili razvojem interneta i jeftinih hardverskih uređaja za pristup internetu.

Netko bi mogao primijetiti da Afrika, kao i drugi nerazvijeni dijelovi svijeta, prvenstveno treba razmišljati o zadovoljenju primarnih potreba, a tek potom o računalima i Internetu. Ne slažemo se s takvim razmišljanjem; potrebe se siromašnih ne mogu učinkovito prenijeti kao što ni svijet ne može očekivati njihov doprinos, sve dok se njihov glas jasno ne bude čuo. Neki od najvećih dobitaka u efikasnosti materijala i energije proizišli su iz dizajna komunikacijske opreme. U održivoj zajednici, ta će oprema globalno i lokalno umrežavanje učiniti dostupnima svima te ukloniti "digitalnu podjelu" svijeta.

Ako vas zanima neko specifično područje održivog razvoja, jednostavno ćete pronaći ili organizirati mrežu i tako stupiti u vezu s drugim ljudima istih interesa. Mreža će vam pomoći u pronalasku informacija, publikacija, alata, administrativne, financijske i osobne pomoći. Također, prikladna će vam mreža pomoći u učenju i prenošenju znanja drugim osobama.

Istinoljubivost

Nismo nimalo sigurniji od bilo koga drugoga u to da znamo istinu. No, kada čujemo neistinu mi ju prepoznajemo. Mnoge se neistine namjerno izgovaraju čak i kad su ih govornik i slušatelj svjesni. Izgovaraju se radi manipulacije, smirivanja, pribavljanja koristi, odgađanja djelovanja, opravdanja sebičnog djelovanja, stjecanja ili zadržavanja moći ili odbacivanja neugodne istine.

Laži iskrivljuju informacijske tijekove. Sustav ne može pravilno funkcionirati ako su mu informacijski tijekovi iskrivljeni lažima. Osnovno je pravilo teorije sustava da informacija ne smije biti iskrivljena, zakašnjela ili zadržavana.

Buckminster Fuller je jednom prilikom rekao:

"...cijelo je čovječanstvo u opasnosti... ako svatko od nas, sad i zauvijek, ne počne govoriti istinu, istinu i samo istinu - sada i odmah."

Prilikom obraćanja nekoj osobi, okupljenoj masi, a pogotovo djeci, na ulici i na radnom mjestu, svi bismo se trebali angažirati u pobijanju laži i afirmiranju istine. Svatko ima priliku osporiti i preispitati neke dogme... npr. svatko od nas može osporiti ideju da posjedovanje stvari čini nekog boljom osobom ili pak može preispitati pretpostavku da će povećanje imovine bogatih pomoći siromašnima. Naša će zajednica napredovati u mjeri u kojoj budemo sposobni prepoznati neistinite informacije.

U nastavku teksta navodimo neke uobičajene predrasude i pojednostavljenja, verbalne zamke, i popularne neistine koje susrećemo u raspravama o granicama rasta. Smatramo da ih je potrebno posebno istaknuti kako ih u budućnosti ne bismo ponavljali, ukoliko želimo stvoriti jasno promišljanje o humanom gospodarstvu i njegovom odnosu prema ograničenim kapacitetima planete.

Neistina: upozoravanjem na probleme budućnosti prizivamo upravo te probleme;

Istina: upozorenja su preporuke za drugačiji put.

Neistina: okoliš je luksuz, preduvjet konkurentnosti ili roba koju će ljudi kupovati kada će si to moći priuštiti,

Istina: okoliš je izvor života i svakog gospodarstva. Istraživanja javnog mijenja pokazuju da su potrošači spremni platiti veću cijenu za čistu okolinu.

Neistina: promjena pretpostavlja žrtvu pa je stoga treba izbjegavati;

Istina: promjena je izazov, promjena je neophodna.

Neistina: ograničavanjem daljnjeg rasta siromašni će ostati zarobljeni u trenutnoj situaciji;

Istina: siromašni ne uspijevaju poboljšati svoj položaj zbog pohlepe i indiferentnosti bogatih. Siromašnima je potrebna promjena stavova bogatih. Tek tada će rast usmjeren prema zadovoljenju njihovih potreba biti ostvariv.

Neistina: svaka se država treba dovesti do razine materijalnog blagostanja najrazvijenijih;

Istina: ne postoji mogućnost da se potrošnja svake države na svijetu dovede na razinu bogatih. Svaka bi zemlja trebala zadovoljiti fundamentalne materijalne potrebe. Sve preko toga trebalo bi biti zadovoljeno jedino unutar granica održivosti, ako je uopće moguće i za svih jednako.

Neistina: svaki rast je dobar, bez razlike, bez sumnje, bez ispitivanja;

Neistina: svaki rast je negativna kategorija;

Istina: čovječanstvu je potreban razvoj, a ne rast. Sve dok razvoj zahtijeva fizičku ekspanziju, potrebno je da bude ravnopravno distribuiran, dostupan i održiv, s uključenim svim realnim troškovima.

Neistina: tehnologija će riješiti sve naše probleme;

Neistina: tehnologija ne služi ničemu nego stvaranju problema;

Istina: potrebno je poticati razvoj tehnologija koje će reducirati svoj negativan utjecaj na okoliš, povećati efikasnost korištenja resursa, unaprijediti umreženost i pobijediti materijalnu oskudicu. Problemima moramo pristupiti kao potpuna ljudska bića, oslanjajući se više na sebe a manje na tehnologiju.

Neistina: tržišni mehanizmi automatski će nas odvesti u željenu budućnost;

Istina: sami moramo donijeti odluke za budućnost. Tek tada možemo koristiti tržište i ostale organizacijske mehanizme da bi željenu budućnost i dostigli.

Neistina: industrija je uzrok svih problema ili industrije donosi rješenja;

Neistina: vlade država su uzrok ili donose spasonosna rješenja;

Neistina: "zeleni" su uzrok svih problema ili oni mogu riješiti sve probleme okoliša;

Neistina: bilo koja druga grupa ljudi nije ni uzrok, niti (sama po sebi) donosi rješenje;

Istina: svi ljudi i sve institucije igraju svoju specifičnu ulogu unutar struktura širih sistema u kojima djeluju. U sustavu strukturiranom za "prekoračenje granica", svi će 'igrači' namjerno ili nehotice sudjelovati u tom "prekoračenju granica". U sustavu strukturiranom za održivost, vlade, industrija, "zeleni" i posebice ekonomisti odigrat će važnu ulogu u postizanju održivosti.

Neistina: nepopravljivi pesimizam;

Neistina: neopravdani optimizam.

Istina: moramo se držati istine kada govorimo o uspjesima i neuspjesima sadašnjosti, kao i o potencijalima i preprekama u budućnosti. Iznad svega je potrebna hrabrost za priznavanje i podnošenje bola sadašnjosti uz istovremeni nepokolebljiv pogled na viziju bolje budućnosti.

Neistina: model World3 je ispravan... model World3 je neispravan;

Istina: svi su modeli, poput mentalnih modela u glavama ljudi, djelomično ispravni, previše pojednostavljeni i većim dijelom pogrešni. Kako funkcionirati uz to saznanje? Kako možemo međusobno komunicirati, zastupati vlastite modele i o njima govoriti sa skepsom i poštovanjem u isto vrijeme? Kako možemo transformirati međuljudske odnose obilježene stalnom igrom točno - netočno? Na koji način možemo testirati naše modele u stvarnom svijetu?

Sve nas to vodi do problema učenja, posebice posljednji izazov testiranja modela.

Učenje

Stvaranje vizije, umrežavanje i komuniciranje istine beskorisni su izostane li djelovanje. Mnogo toga je potrebno odraditi želimo li stvoriti održivi svijet: pronaći nove načine kultiviranja poljoprivrednoga zemljišta, pokrenuti nove poslove, redizajnirati stare poslove kako bi se ograničio njihov negativan utjecaj na okoliš. Zemlju je potrebno ozdraviti, parkove zaštititi, energetske sustave transformirati, internacionalne sporazume ostvariti. Nadalje, zakoni se moraju promijeniti, djeca se moraju podučavati... jednako kao i odrasli. Filmovi i glazba se trebaju snimiti, knjige izdati, web portali pokrenuti, ljudi savjetovati, grupe voditi, subvencije ukinuti, indikatori održivosti razviti a cijene korigrirati kako bi odražavale pune troškove.

Svaki će čovjek pronaći sebe u aktivnostima koje treba odraditi. Nije ispravno pretpostaviti ulogu za bilo koga, nego za sebe samog. No, ipak ćemo iznijeti jedan savjet: *štogod da radite, budite skromni...* Neka se vaše djelovanje temelji na eksperimentiranju, a ne na nepromjenljivim politikama. Štogod činili, učite iz djelovanja.

Ljudsko je neznanje neizmerno... teško se mirimo s tom činjenicom. Pogotovo se to odnosi na vrijeme u kojem se globalna ekonomija spaja u cjelinu, više i jače integriranu nego ikada prije i kada takva ekonomija pomalo nadilazi apsorpcijske mogućnosti čudesno složenog planeta. Situacija zahtijeva potpuno drugačiji način razmišljanja. Ovo je vrijeme u kojem nitko ne zna dovoljno. Nijedan lider, ma koliko se autoritativnim predstavljao, ne razumije situaciju. Nijedna politika se ne bi trebala nametati cijelom svijetu. Ako si ne možete dozvoliti da izgubite, tada se nemojte ni kockati.

Učenje podrazumijeva spremnost na sporije napredovanje, stalno eksperimentiranje uz prikupljanje informacija o njihovim efektima, uključujući i presudne, ali često nepoželjne informacije o aktivnostima koje ne funkcioniraju. Učenje bez grešaka i iskrenog razgovaranja o tim greškama nije moguće. Učenje pretpostavlja hrabro i odvažno istraživanje novih područja, kao i otvorenost prema istraživanjima drugih ljudi, u istom ili drugim područjima. Učenje podrazumijeva spremnost na hitru promjenu smjera ako novi pravac brže i sigurnije vodi prema cilju.

Svjetski su lideri izgubili naviku i slobodu učenja. Naša je civilizacija stvorila politički sustav u kojem glasači od lidera očekuju gotove odgovore. Također, pretpostavlja se da je tek nekolicina pojedinaca sposobna kvalitetno voditi. Ti isti glasači, na prvi nagovještaj bolnih, ali neophodnih promjena, smjenjuju lidere koje su prethodno postavili. Takav izopačeni sustav potkopava prirodnu sposobnost ljudi za liderstvo kao i sposobnost lidera da uče.

Potrebno je istaknuti istinu vezanu za opisani problem. *Svjetski lideri ne znaju ništa više od običnih ljudi kako stvoriti održivu zajednicu, štoviše, većina uopće ne razumije neophodnost tog zadatka.* Revolucija održivosti zahtijeva pravodobno i usmjereno djelovanje svakoga pojedinca u ulozi lidera koji uči, na nekoj razini društva - od obitelji do radne zajednice, nacionalne zajednice ili cijelog svijeta. Revolucija održivosti zahtijeva od svih nas da pružimo podršku takvim liderima, da im osiguramo siguran prostor za iskazivanje nesigurnosti, izvođenje eksperimenata i priznavanje pogrešaka.

Učenje nadalje iziskuje *strpljenje* i *opraštanje*. No, u današnjim uvjetima prezasićenosti, ne ostaje dovoljno vremena za strpljivost i praštanje. Pronalaženje prave ravnoteže između prividnih suprotnosti: strpljenja i hitnosti, odgovornosti i opraštanja, zahtijeva suosjećajnost, poniznost, bistroću uma, iskrenost i prividno oskudan resurs kojeg izgovaramo sa zebnjom - ljubav.

Ljubav

U kulturi industrijskog društva riječ *ljubav* neumjesno je spominjati, osim u romantičarskom i trivijalnom kontekstu. Društvo će vrlo vjerojatno ismijati pojedince koji se pozivaju na čovjekovu urođenu sposobnost za iskazivanjem bratske ljubavi, ljubavi prema cijelom svijetu, ljubavi prema prirodi. Najdublju razliku između optimista i pesimista pronalazimo u njihovom prosuđivanju sposobnosti ljudskih bića za kolektivnim djelovanjem na temelju ljubavi. U društvu koje sustavno razvija i podržava individualizam, nadmetanje i usmjerenost na kratkotrajne rezultate, pesimisti su u većini.

Mišljenja smo da su *individualizam* i *kratkoročnost* najozbiljniji problemi današnjeg društvenoga sustava i najdublji uzrok njegove neodrživosti. Ljubav i suosjećajnost institucionalizirani kroz kolektivna rješenja najbolja su alternativa. Kultura koja ne vjeruje, ne spominje i ne razvija ljudske vrijednosti boluje od tragične ograničenosti njezinih opcija. "Ograničava li ljudska priroda stvaranje kvalitetnog društva" zapitao se Abraham Maslow, "ili možda društvo ograničava razvoj ljudske prirode?"

Revolucija održivosti će trebati, povrh svega, biti kolektivna transformacija koja omogućava izražavanje, njegovanje i razvoj najboljih ljudskih kvaliteta. Mnogi su pojedinci shvatili potrebu i priliku za promjenom. Npr., John Maynard Keynes je 1932. napisao:

"...problem oskudice i siromaštva, kao i problemi ekonomske borbe između pojedinih klasa i naroda nije ništa nego zastrašujuća, prolazna i nepotrebna zbrka. Zapadnjački svijet već danas posjeduje resurse i tehnologiju... kada bi samo mogli stvoriti organizacije koje će te resurse efikasno koristiti i tako potisnuti Ekonomske probleme, koji zaokupljaju našu moralnu i materijalnu energiju, na mjesto od sekundarne važnosti... Stoga dan kada će Ekonomski problemi zauzeti mjesto koje im pripada, dakle mjesto od sekundarne važnosti, nije daleko... i kada će u središte interesa dospjeti problemi srca i uma, naši pravi problemi: život i ljudski odnosi, kracija, ophođenje i religija."

Aurelio Pacci, veliki industrijski lider koji je mnogo pisao o problemima rasta i granica rasta, ekonomije i okoliša, resursa i upravljanja njima, često je isticao da će rješenja za svjetske probleme proizaći iz "novog humanizma". Svoje je viđenje situacije 1981. godine opisao riječima:

"...humanizam usklađen s našom epohom mora zamijeniti i poništiti principe i norme koje smo do sada smatrali nedodirljivima i koji su u međuvremenu postali neprimjenjivi i neusklađeni s našom svrhom. Novi humanizam mora poticati stvaranje novoga sustava vrijednosti za uspostavu unutarnje ravnoteže i novu duhovnu, etičku, filozofsku, društvenu, političku, estetsku i umjetničku motivaciju kako bi uklonio prazninu iz naših života; mora imati sposobnost obnoviti u nama ljubav i prijateljstvo, razumijevanje, solidarnost, duh požrtvornosti i suživota; mora nas prisiliti da shvatimo i prihvatimo činjenicu da ćemo to više dobiti za

uzvrat što nas više navedene kvalitete budu povezivale s drugim oblicima života i s našom braćom i sestrama u svijetu."

Nije nimalo lako prakticirati ljubav, prijateljstvo, velikodušnost, razumijevanje ili solidarnost u okvirima sustava čija pravila, ciljevi i informacijski tijekovi onemogućavaju pozitivne ljudske vrijednosti. Mi smo pokušali, kao što i Vas molimo da napravite isto. Budite strpljivi, prema sebi i drugima, u napredovanju kroz teškoće svijeta u mijeni. Shvatite i suosjećajte s neizbježnim otporom, u svima nama. Tragajte za i vjerujte u najviši ljudski nagon u sebi i drugima. Saslušajte cinizam oko sebe i susjećajte s ljudima koji vjeruju u njega, premda nemojte i sami povjerovati.

Revolucija održivosti može uspjeti jedino putem globalne suradnje. Sebe i druge ljude moramo naučiti promatrati kao dijelove jedinstvenog globalnog društva. Globalna suradnja i percepcija jedinstvenog društva zahtijeva suosjećanje ne samo sa onima koji su ovdje i sada, nego također i sa onima koji su udaljeni u prostoru i vremenu. Ideja po kojoj budućim naraštajima ostavljamo okoliš dostojan življenja trebala bi svima postati bliska.

Sigurno se pitate je li išta od navedenoga u ovom tekstu ostvarivo u praksi? Može li svijet ostati unutar granica održivosti i izbjeći slom? Može li čovjek smanjiti svoj negativan utjecaj na okoliš? Postoje li na globalnoj razini vizija, tehnologija, sloboda, razumijevanje, odgovornost, pronicljivost, novac, disciplina i ljubav koji su potrebni za takvu transformaciju?

Iako će mnogi pokušati, ispravni odgovori na ova značajna pitanja u stvarnosti ne postoje. čak se ni mi, autori ove knjige, ne možemo međusobno usuglasiti. No, slažemo se da to *jesu važna pitanja* i da neinformirani pojedinci, a nažalost i mnogi svjetski lideri **nisu u pravu** kada tvrde da granice rasta uopće ne postoje. Jednako tako nisu u pravu niti cinici koji tvrde da postoje ozbiljni problemi s tendencijom daljnjeg pogoršanja, ali da ih naša civilizacija nije sposobna riješiti.

Navedeni stavovi se temelje na mentalnim modelima. Prava je istina da *nitko ne zna*.

Više puta smo naglasili da ne postoji predodređena budućnost svijeta. Postoji samo slobodni izbor između različitih mentalnih modela, koji potom logički vode prema različitim scenarijima. Prvi mentalni model tvrdi da granice rasta ne postoje. Odabirom tog mentalnog modela pospješit ćemo uobičajene ekstraktivne poslovne modele i povesti globalnu ekonomiju u prekoračenje granica rasta. Rezultat će biti potpuni slom.

Drugi mentalni model tvrdi da granice postoje i da će ubrzo biti dosegnute te da nema više dovoljno vremena i da ljudi, zbog svoje prirode, ne mogu biti umjereni, odgovorni i suosjećajni. Barem to ne mogu biti u kratkom vremenu. To je model samo-ispunjavajuće prognoze. Odaberemo li ga, sigurno će se ostvariti u praksi. Rezultat će biti potpuni slom.

Treći mentalni model kaže da granice rasta postoje i da će ubrzo biti dosegnute, što se na nekim poljima već dogodilo. No, taj model zastupa tezu da vremena još uvijek ima dovoljno, iako ne za rasipanje. Po njemu postoji dovoljno energije, materijala i ljudske sposobnosti za provođenje održive revolucije prema boljem svijetu za većinu stanovnika. Taj treći scenarij također može biti pogrešan... No, dokazi koje smo pronašli, vidjeli i proučili, sugeriraju da je možda ipak ispravan. Ne možemo biti sigurni... ono što možemo jest pokušati.

DODATAK: SURADNJA - KLJUČ ZA ODRŽIVU BUDUĆNOST

Knjiga *The Limits to Growth* Donelle Meadows, Dennisa Meadows, Jorgena Randersa i Williama W. Bahrensa III (Universe Books, 1972.) postala je glavno sredstvo za borbu u rukama zaštitnika okoliša širom svijeta. Rezultati istraživanja nekontroliranog rasta na planetu koji su objavljeni u knjizi ključni su argumenti u svjetskoj debati vezanoj za postizanje održivog razvoja. Dvadeset godina nakon prvog izdanja, autori su objavili drugu knjigu pod nazivom *Beyond the Limits* kojom poručuju da čovječanstvo nastavlja opasno ugrožavati svoj opstanak. Treća knjiga po redu, *Limits to Growth: The 30-Year Update* snažno ukazuje na neodgodivu potrebu za revolucijom održivosti.

Peter Senge je na konferenciji u organizaciji *Pegasus Communications* tijekom svog predavanja pozvao gospodina Meadowsa da pojasni prisutnima:

1. sile koje utječu na stvaranje današnjeg svijeta;
2. suradnju pojedinaca u poticanju promjena.

Tekst koji slijedi adaptacija je njegovoga govora.

MEADOWS: "Promijeniti svijet u kojem živimo... čini se jednostavnim iz pozicije u kojoj se sada nalazimo. Okupili smo se danas ovdje, na obali rijeke *Charles* u *Massachusettsu*, razgovaramo i brzo zaboravljamo stvarnost koja je, najblaže rečeno, uznemirujuća.

Svijet je u velikim problemima. To je činjenica. U ovom trenutku, više od 2 milijarde ljudi na planetu živi s manje od 1 \$ na dan. Sljedeće 2 milijarde zarađuje oko 2 \$ na dan. Jaz između bogatih i siromašnih ne samo da se ne smanjuje, naprotiv, postaje sve veći. U ovom trenutku, na svijetu ne postoji lokacija na kojoj se resursima upravlja na održiv način. Postoje, naravno, gradovi u kojima zrak postaje čišći, rijeke u kojima ribe ponovno žive. No, analiza globalne situacije pokazuje da šume, poljoprivredno tlo, podzemne vode i zrak propadaju. čovjek je izlovio gotovo svu ribu, iskoristio izvore pitke vode i nastavlja dalje u svom destruktivnom djelovanju. Neću ponavljati, mislim da nam je svima jasno kakav nas posao očekuje.

Duboki jaz

Spomenutim pitanjima bavim se već 30 godina. Najnoviji rezultati mojih istraživanja objavljeni su u knjizi *Limits to Growth: A 30-Year Update* i u video predavanju *Pegasusa*. Moram priznati da sam sve ove godine s velikim interesom istraživao budućnost, stoljeće koje je pred nama i izazove koje ono donosi, jasno ih artikulirao i prezentirao pojedincima istinski zainteresiranim za konkretno djelovanje, ovdje i sada. Duboki jaz leži između razumijevanja i djelovanja. Iskoristit ću priliku i podijeliti s vama razmišljanja koja mi pomažu premostiti navedeni jaz.

Koji su uzroci tako značajnih problema naše civilizacije?

Nitko ih svojevoljno ne stvara. Ne postoji pojedinac ili organizacija na ovome svijetu koji potiču stvaranje jaza između bogatih i siromašnih kao što ne postoje subjekti koji taj jaz žele povećati. Nitko također ne želi degradaciju prirodnih resursa. Nitko ne želi nasilje kao način rješavanja konflikata. Zašto onda nastavljamo u istome smjeru?

Pravi su uzroci složene prirode, iako postoje neka relativno jednostavna objašnjenja. Ljudski rod je do savršenstva razvio sposobnost izgradnje vertikalnih organizacija koje, svaka za sebe, čine djelić cjelokupne "velike slike" svjetske ekonomije - proizvodnjom hrane, pružanjem raznih usluga: financijskih, zdravstvenih, osiguranja, transporta... Vertikalne organizacije su zatim postale nevjerovatno sposobne u maksimiziranju produktivnosti resursa pod njihovom upravom (materijalnih i ljudskih) i postizanju željenih rezultata uz primjerenu kvalitetu.

Osnovni problem leži u činjenici da su sve te organizacije **kratkoročno orijentirane** i usredotočene na mali dio te "velike slike". Priroda problema sa kojima se čovječanstvo suočava je, s druge strane, **dugoročna i međuovisna**. Potrebno nam je drugačije razmišljanje.

Revolucija dolazi izvana

Sljedeće što smo zaključili iz naših istraživanja inovacija po pojedinim industrijskim sektorima je da revolucionarne promjene nikada ne dolaze iz unutrašnjosti etablirane tvrtke; one obično dolaze izvana. Iskustvo mi govori da je **SURADNJA** mehanizam koji dozvoljava promjenama da se zaista i dogode. Suradnja predstavlja odnos između ljudi posvećenih međusobnom podržavanju u postizanju zajedničkog cilja. Skloni smo termin "suradnja" olako izgovarati, iako suradnja predstavlja zahtjevu disciplinu koja nikada nije slučajna. Suradnja zahtijeva:

- namjeru;
- pozornost;
- integritet.

Suradnju je izuzetno teško ostvariti u novoj grupi.

Dugi niz godina živio sam i radio na prostoru Istočne Europe, u sedamdesetim i osamdesetim godinama prošlog stoljeća. Značajna revolucija koja se dogodila na prostorima Sovjetskog Saveza, Istočne Njemačke, Mađarske, češke, Slovačke i drugih zemalja koja je uzrokovala pad zida i napuštanje komunizma, nije nastala kao rezultat djelovanja postojećih organizacija već suradnjom ljudi, pojedinaca. Obično je takva suradnja usmjerena na ambijentalne probleme koji povezuju ljude, a povezivanje im zatim daje snagu i želju za djelovanjem izvan okvira standardnih struktura.

Mnogi problemi s kojima se danas susrećemo nastaju iz navika ponašanja. Time ne želim umanjiti značaj problema kao što su klimatske promjene ili pak nuklearno naoružavanje... želim samo reći da postoji mnogo *Rješivih problema*. Suština leži u činjenici da nam degradacija okoliša nije nametnuta izvana, ona je jednostavno rezultat naših navika. Svakoga jutra šest milijardi ljudi budi se i kreće u novi dan na uobičajeni način. Nažalost, rezultati navika nisu pozitivni. I srećom, mogu se promijeniti što dalje može promijeniti i konačan rezultat.

Glavni izazov vidim u pronalaženju metode podizanja svjesnosti ljudi iznad "*prepreke pozornosti*" te razvijanju novih navika na novoj razini svijesti. Uspijemo li u nastojanjima, vidjet ćemo da je suradnja neobično važna u pronalaženju i uvođenju rješenja značajnih problema s kojima se susrećemo.

Članak: Održiva budućnost - 2. dio
Dennis Meadows, Donella Meadows, Jorgen Randers
© 2005 Pegasus Communications
© 2004 Chelsea Green Publishing
Material drawn from Lverage Points ® for a New Workplace, New World
<http://www.pegasus.com>
Republished by permission.

Prijevod i lektura: Cleo, jezici i informatika, Zagreb
Uredio: Marko Lučić